

3L TUDÁSMENEDZSMENT KFT.

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY MEGYEI JOGÚ VÁROS POLGÁRMESTERI HIVATALÁNAK CIVIL STRATÉGIÁJA

2010. május

Tartalomjegyzék:

1.	ELŐZMÉNY	3.
2.	BEVEZETÉS	3.
3.	A STRATÉGIA CÉLRENDSZERE	5.
4.	A STRATÉGIA MÓDSZERTANA	5.
5.	HELYZETELEMZÉS	7.
6.	A HELYZETELEMZÉSBŐL LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK	13.
7.	STRATÉGIAI FEJEZET	14.
7.1.	A CIVIL SZÉKTOR JELENTŐSÉGE	14.
7.2.	A CIVIL STRATÉGIA CÉLCSOPORTJAI	14.
7.3.	A STRATÉGIA FŐ CÉLJAI	15.
7.4.	VERTIKÁLIS CÉLOK	16.
7.5.	HORIZONTÁLIS CÉLOK	16.
7.6.	A CIVIL SZERVEZETEK ERŐSSÉGEI	17.
7.7.	A CIVIL SZERVEZETEK MŰKÖDÉSI NEHÉZSÉGEI, TEVÉKENYSÉGÜKET AKADÁLYOZÓ PROBLÉMÁK	18.
7.8.	A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTHATÓSÁGÁT MEGALAPOZÓ ALAPELVEK	19.
7.9.	A JÖVŐ LEHETSÉGES ALAPPILLÉREI	20.
7.10.	ÚJ FINANSZÍROZÁSI LEHETŐSÉGEK	22.
7.11.	AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS JAVÍTÁS LEHETSÉGES FORMÁI	22.
8.	CIVIL ADATBÁZIS	23.
9.	KONKLÚZIÓ	24.
	FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	26.
	1. SZ. MELLÉKLET	27.
	2. SZ. MELLÉKLET	42.

1. ELŐZMÉNY:

2008. július 15-én Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város önkormányzata pályázatot nyújtott be az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében kiírt ÁROP-1.A.2/B kódszámú pályázati kiírásra, mely a polgármesteri hivatalok szervezetfejlesztését célozta. A Közreműködő Szervezet – VÁTI Nonprofit Kft. – ÁROP-1.A.2/B-2008-0005 azonosítószámon regisztrálta a benyújtott pályázatot, melynek 55 570 000 Ft-os összköltségéből 50 000 000 Ft az igényelt támogatás.

A pályázat sikeresnek bizonyult, erről a 2008. október 31-én kelt támogatói döntésről szóló levél tanúskodik. Ezt követően kerülhetett sor a Támogatási Szerződés megkötésére, mely végül 2009. február 24-én került aláírásra. A projekt keretében a következő főbb tevékenységek valósulnak meg:

- képzések
- szervezetfejlesztési tevékenységek
- szoftveres fejlesztés

A szervezetfejlesztési tevékenységek egyike az Önkormányzat civil stratégiájának, civil koncepciójának elkészítése, mely a pályázat 3b) A civil és vállalkozói szférával kialakítandó kapcsolatok megszervezésének a mechanizmusa és a 3c) A partnerek intézményesített bevonása a döntéshozatalba elnevezésű részterületekhez illeszkedve járul hozzá a részterületekben megfogalmazott célok eléréséhez.

2. BEVEZETÉS:

Hódmezővásárhely városának területén nem csak a múltban, hanem a jelenben is nagy számmal működnek civil szervezetek, igaz működési feltételeik körülményeik egészen mások. Az egyesülési jog mai formája és gyakorlási lehetősége nem is olyan régi, hiszen alig két évtizede van lehetősége a Magyar Köztársaság polgárainak arra, hogy az 1989. évi II. törvény alapján az egyesülési jogot gyakorolhassák.

A rendszerváltást követő években egymás után alakultak meg a hódmezővásárhelyi civil szervezetek, átfogva a civil szféra legkülönbözőbb területeit. Országos viszonylatban is figyelemre méltó, hogy milyen nagy számban működnek önkéntességen alapuló szervezetek a városban. A múlt századi egyleti élet viszonyaiban annyi változás történt, hogy ma kevesebb szervezet tevékenykedik külterületen, köszönhetően a kis központokat nem támogató tanyarendszert visszafejlesztő, centralizáltságot előtérbe helyező elmúlt évtizedek politikájának.

A múlt századi hagyományokat alapul véve jöttek létre a hódmezővásárhelyi olvasóköri körök, melyek a közösségi művelődés kiemelkedő színterei. Az olvasóköri körök sajtószerű helyzetben vannak, mert országos szövetségük is működik, melynek

központja sajnos nem Hódmezővásárhely, annak ellenére, hogy az országosan létező 22 körből 17 itt működik Hódmezővásárhelyen. Külterületen: Batidán, Erzsébeten, Kútvölgyön, Sóshalmon és Szikáncson. A külterületi olvasóköri fontos színterei a tanyákon élő emberek közösségi, kulturális életének.

Hódmezővásárhely városa egyedülálló civil szervezeti háttérrel rendelkezik, más városokkal összehasonlítva a szervezetek száma nagyon magas, másrészt tevékenységük olyan széleskörű, hogy szinte nincs feladat melynek megoldásához ne lehetne segítségül hívni őket.

A rendszerváltás óta eltelt évek során a politika sokszor próbálta saját arculatára változtatni a civileket, szerencsére nem túl sok sikerrel. A civil szervezetek a helyi társadalmak fontos részeivé, meghatározó alkotóelemeivé váltak, a demokratikus Magyarország jövőképeként fontos sarokpontjai. A szektor a társadalomban betöltött szerepe mellett gazdaságilag is egyre meghatározóbb.

Az Európai Unió partnerségi rendszere sokéves fejlődés eredménye, s minden országban bebizonyította életképességét, a társadalomra gyakorolt pozitív hatását. Ma már nem képzelhető el fejlett és gazdaságilag is eredményes együttműködés az önkormányzatok, a gazdasági és a civil szervezetek összehangolt, kölcsönös érdekeken nyugvó együttműködése nélkül.

Aktív, közügyekkel foglalkozó civil szervezetek nélkül nem beszélhetünk erős helyi közösségekről, civil társadalomról. Erős, szakmailag jól felkészült civil szervezetek nélkül kevesebb és gyengébb minőségű közszolgáltatáshoz jutnának az állampolgárok.

A helyi és országos civil szervezetek ugyanis sokféle köz- és kölcsönös hasznú feladatot, funkciót látnak el: biztosítják az állampolgárok közéletbe való bekapcsolódását, közszolgáltatásokat vesznek át, keretet biztosítanak a különféle érdeklődésű csoportok szerveződéséhez, szabadidejének eltöltéséhez. A civil szervezetek a civil társadalom intézményei, a társadalom életképességének fontos mutatói, létük, munkájuk nagyban hozzájárul a helyi közösségek megerősödéséhez, a közéleti aktivitás erősödéséhez, illetve a közszolgáltatások fejlesztéséhez.

A nonprofit szektor gazdasági ereje az 1990-es évek eleje óta hazánkban rendkívüli mértékben megnőtt, ma már számos, korábban az állami és az önkormányzati intézmények által végzett tevékenységet nonprofit szervezetek látnak el. A szektor klasszikus szervezeteinek nevezhető alapítványok és egyesületek mellett új típusú nonprofit szervezetek jöttek létre, a szektor belső szerkezete jelentősen átalakult. Ugyanakkor továbbra is fontos kérdés maradt, hogy a hazai szolgáltatói és ellátórendszerben a nonprofit szervezeteknek milyen szerepük lesz a jövőben. 2006-ban 58 242 nonprofit szervezet működött Magyarországon, 22 464 alapítványi formában, 35

778 társas nonprofit szervezetként. Az alapítványok 60 százaléka három tevékenységi területhez, oktatáshoz (32%), szociális ellátáshoz (15%) és kultúrához (14%) köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős (26%) és a sportegyesületek (17%), valamint a szakmai érdekképviselők (11%) találhatók a legnagyobb arányban. Az elmúlt hat évben érzékelhetően erősödött a szektor szolgáltató szerepe, ezzel összhangban javultak gazdálkodási mutatói is.

3. A STRATÉGIA CÉLRENDSZERE:

Jelen stratégia alapvető célja, hogy feltérképezze Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város önkormányzatának és a városban működő civilszervezetek kapcsolatrendszerét, feltárja a kapcsolattartásban fennálló esetleges hiányosságokat, kielemezze a tapasztalatokat és megfogalmazza a következő három évre az Önkormányzat részére a fejlődés lehetséges irányait, az ehhez szükséges, elvégzendő feladatok listáját, lehetséges konkrét, operatív lépések megjelölésével, melyek hozzájárulhatnak az együttműködés javításához, a kapcsolati rendszer átláthatóbbá váláshoz, a döntéshozatali mechanizmusba történő hatékonyabb bevonáshoz.

A stratégia konkrét célja, hogy az Önkormányzat számára kiindulópontot biztosítson a közeljövőben elvégzendő feladatokról, összefoglalja és tudatosítsa a jelenlegi együttműködési rendszer fejlesztésének szükségességét.

Hangsúlyozandó, hogy jelen stratégia egy úgynevezett „megalapozó” dokumentum, amely alapján lesz képes az Önkormányzat elindulni egy lehetséges úton, mely a fejlődést, az együttműködés javítását szolgálja a civil szektorral. E stratégia az Önkormányzat jövőbeni célrendszerét fekteti le, a városban működő civil szervezetekkel történő egyeztetés, a konkrét akciótervek kidolgozása a közeljövő feladata. Önmagában a stratégia nem biztosítja a kitűzött célok elérését, megfogalmazott feladatok teljesülését, konkrét kötelezettségvállalást nem tartalmaz, hanem egy iránymutató dokumentum, mely alapján a Közgyűlés és a Civil szervezetek képviselői közösen kidolgozhatják a rövid- és középtávú együttműködés rendszerét.

4. A STRATÉGIA MÓDSZERTANA:

A stratégia elkészítését megalapozták az Önkormányzat vezetőivel és a civil együttműködésben közvetlenül érintett munkavállalóival végzett interjúk, melyek alapján feltérképezésre kerültek a település civil szervezetei, valamint azok jelenlegi helyzete. A helyszíni terepmunkában a következő önkormányzati munkatársak vették részt:

- Dr. Ambrus Norbert, Jogi Iroda vezetője
- Dr. Hegedűs József, Jogi Csoport, pályázati referens

- Mikecz Péter Kabinet Iroda vezetője

Emellett feltáráásra került a két szektor (önkormányzati és civil) jelenlegi együttműködési mechanizmusa, a kapcsolati rendszer segítő és gátló tényezői.

A stratégia helyzetelemző részét megalapozta egy kérdőíves felmérés, mely az Önkormányzat és a civil szervezetek jelenlegi kapcsolatát tárja fel. A felmérést segítő kérdőív a stratégia 2. számú mellékletét képezi.

A helyzetelemzést az ebből levont következtetéseket és az együttműködés fejlesztést tartalmazó rész követi, mely részletesen vázolja azon lehetséges teendőket, melyek elvégzésével előmozdítható a két célcsoport tagjainak munkakapcsolat javítása.

A stratégia elkészítését – az elvégzett interjúk és a kérdőíves felmérés mellett – megalapozták az önkormányzat által a szervezetfejlesztő részére átadott, a téma kapcsán releváns dokumentumok is. E dokumentumok a következők:

- Beszámoló a városban működő kulturális, művészeti egyesületek munkájáról 2009
- Hódmezővásárhelyen működő olvasóköri, civil szervezetek 2009. évi beszámolója
- A város honlapján fellelhető, civil szervezetekkel kapcsolatos adatok

5. HELYZETELEMZÉS:

Az Önkormányzatnál végzett interjúztatás és a kérdőíves felmérés, illetve a fentiekben felsorolt dokumentumok elemzése alapján a következő, civil szervezetek és az Önkormányzat közötti kapcsolatra jellemző megállapítások tehetők:

A Polgármesteri Hivatal nyilvántartása szerint a településen 143 alapítvány és 119 egyesület működik, ebből 64 Bíróságon bejegyzett tartanak számon. Ezek a számok nem biztos, hogy hűen tükrözik a valóságot, hiszen ha egy alapítvány vagy egy egyesület a gyakorlatban már nem létezik és a változásról nem ad tájékoztatást, a Polgármesteri Hivatal számára így nehezen nyomon követhető a szervezet sorsa. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha a helyi civil élet új szereplővel gazdagodik és az nem jelenik meg a médiában, vagy tevékenységével nem mutatkozik a közéletben.

A Hivatal a nyilvántartott szervezeteket megkereste és felkérte, hogy készítsék el 2009. évre vonatkozó beszámolójukat. A lehetőséggel összesen 64 civil szervezet élt, 34 alapítvány és 30 egyesület. Ezek a számok szinte pontosan megegyeznek a 2008-as adatokkal, akkor 34 alapítványtól és 29 egyesülettől érkezett vissza beszámoló formájában válasz és nagyjából ugyanazon szervezetek is reagáltak megkeresésre.

A szervezetek beszámolójukban a következőkről adnak információt:

- az alakulás időpontja,
- a bírósági bejegyzés,
- adószám,
- bankszámlaszám,
- tagságról,
- pályázatok felhasználása,
- tevékenységi kör,
- 2009. évben mekkora összeggel gazdálkodtak, s ezekhez milyen forrásból jutottak, illetve milyen programokat valósítottak meg.

A 2009. évi beszámolók alapján a következő, összefoglaló jellegű megállapítások tehetők:

Alakulási év	Szervezetek száma
1989 előtt	1
1989	1
1990	6
1991	9
1992	7
1993	3
1994	1
1995	0
1996	6
1997	3
1998	2
1999	1
2000	1
2001	2
2002	2
2003	3
2004	1
2005	6
2006	1
2007	4
2008	3
2009	1

Bíróságon bejegyzett szervezet szervezet

64 db

Be nem jegyzett informális

0 db

Adószámmal rendelkezik

60 db

Adószámmal nem rendelkezik

4 db

Bankszámla számmal rendelkezik rendelk.	Bankszámla számmal nem
60 db	4 db

Fenti adatokból látszik, hogy bár működési feltétel lenne, van olyan szervezet, mely bíróságon bejegyzett, de mégsem rendelkezik adószámmal és bankszámla számmal. Ennek egyik fő oka talán az ismerethiány vagy az anyagiak hiánya lehet.

Hódmezővásárhely városában az Önkormányzat több civil számára biztosít állandó irodát és épületet, valamint intézményein keresztül valósítja meg a szervezetek elhelyezését. A rendelkezésre álló lehetőségek nem elegendőek mindenki önálló elhelyezéséhez, de akadnak olyanok is, akik ezt nem igénylik, időszakosan vesznek igénybe termet rendezvényeikhez, összejöveteleikhez igazodva.

A közhasznúvá válás plusz feladatait nem mindenki tudja felvállalni, ők azonban elesnek az SZJA 1%-nak befogadásának lehetőségétől.

Közhasznú szervezet	Nem közhasznú szervezet
42	22

Működési területüket tekintve összetett feladatokat látnak el, egy szervezet gyakran többféle cél megvalósítását tűzi ki feladatként.

Működési terület/téma	Szervezetek száma
Kultúra, közművelődés	26
Szociális	13
Karitatív	2
Oktatási	10
Egyéb:	
Ifjúsági	4
Egészségügyi	6
Sport, utánpótlás-nevelés	1
Katonai	1

A városban működő szervezetek közül legnagyobb számban felvállalt feladat a kulturális, oktatási és szociális tevékenység.

Az oktatási intézményekhez kapcsolódó szervezetek legtöbbször az intézmény tárgyi feltételeinek javítását és programjaik megvalósítására fordítják anyagi eszközeiket, és beszámolóik alapján ők azok, akik kiemelten figyelnek az SZJA 1%-ának felajánlására.

Anyagi segítséget is igényelhettek a civil szervezetek 2009. évben a Hódmezővásárhely Városáért Közalapítványtól. A Közalapítvány célja az, hogy elsősorban a város civil szervezetei számára támogatást nyújtson. 2009-ben az elbírálás során elsősorban az egészséges életmóddal küzdő sportegyesületeket, diáksporttal foglalkozó szövetségeket, valamint kulturális-közművelődési tevékenységet folytató civil szervezeteket, alapítványokat részesítették előnyben. A Kuratórium a 2009. február 23-i ülésének döntése alapján 23 sportegyesületet és 29 civil szervezetet részesített támogatásban összesen 21 310 000,- Ft. összegben.

Alapszabályban rögzített céljaik megvalósításához egyre többen vesznek igénybe olyan Polgármesteri Hivatalon kívüli pályázati forrásokat, melyek működési költségeikhez vagy programjaik megvalósításához adnak segítséget. A pályázati lehetőségekre a jövőben pedig egyre nagyobb szükség lesz. A 2008. évi felméréshez képest idén többen használtak pályázatot.

Használt pályázati lehetőséget	Nem használt pályázati lehetőséget
46	18

A számok alapján az NCA rendszere jól fel- és kihasznált pályázati forrás a hódmezővásárhelyi civilek életében.

Pályázati lehetőség	Felhasználók száma
tagdíjak	26
1%	39
természetbeni adomány	8
társaságok, magánszemélyek adományai	12
NKA	1
NCA	27
Dél-alföldi Regionális Ifjúsági Tanács	1
Biogreen Alap	1
BIONET	1
TÁMOP	1

Európai Szociális Alap	1
OKM	1
Ökotárs Alapítvány	2

A 2009-es évben a szervezetek az alábbi nagyságrendű összegekkel gazdálkodtak:

50.000,-Ft alatt	5
50.000-100.000,-Ft között	11
100.000-200.000,-Ft között	5
200.000-300.000,-Ft között	8
300.000-500.000,-Ft között	10
500.000-1.000.000,-Ft között	13
1.000.000,-Ft fölött	8

Anyagi erőforrásaikat tekintve megállapítható, hogy mindent megtesznek azért, hogy gyarapodjanak, s nagy számban vannak olyanok akik 500.000,- Ft, vagy 1.000.000,- Ft feletti összeggel gazdálkodtak 2009. évben.

Ezen adatok ismeretén kívül, a civil szervezetek még mindig nem használják ki a céljaikat gyarapító 1% lehetőségét, és nagyon sok olyan hódmezővásárhelyi lakos van még, aki nem használja ki a felajánlás lehetőségét.

A különböző, önkormányzat által nyújtott, nem anyagi jellegű támogatási formák is fellelhetők a településen, ezek közül a következő területek emelhetők ki: helyiség biztosítás, szakmai, szellemi segítségnyújtás, a sajtó biztosítása, illetve az egyes sport és egyéb létesítmények kedvezményes használatának lehetősége.

Kifejezetten az önkormányzat által kiírt pályázat – mely a civil szervezeteket célozná – nincsen, ezt a feladatot egy önkormányzati tulajdonú közalapítvány a Hódmezővásárhely Városáért Közalapítvány látja el. Az alapítvány 50-60 szervezetet támogat éves szinten, összesen évi mintegy 20-25 millió forinttal. A támogatások – melyek jellemzően a működési költségek fedezésére, illetve különböző rendezvények megrendezésére szolgálnak - pályázati úton nyerhetők el. Célzott pályázati támogatás nincs, a gyakorlat az, hogy ha a Közalapítvány forráshoz jut, akkor összeül a kuratórium, hogy kidolgozzák a pályázati feltételeket. A pályázati munkát, részvételt az önkormányzat szakmai, szellemi jelleggel segíti, illetve irodai berendezéseket biztosít.

A felmérésből és az elhangzottakból kiderül, hogy a jelenleg nincs egyetlen olyan állami, vagy közfeladat, melyet az önkormányzat valamely civil szervezethez delegálna. Ez fontos tényező, tekintettel arra, hogy az interjúk alapján kiderült, hogy egyes közfeladatok átadása több előnnyel is járna mind az önkormányzat, mind az adott szervezet vonatkozásában. Ezek közül említhető, hogy a civilek – az önkormányzat által biztosított mellett – más forrásokat is tudnának teremteni a célok eléréséhez és a feladatok ellátásához, mindamellet nem elhanyagolható a szakértelem és jelenleginél jobban kiaknázható humán erőforrás sem. Megjegyezendő továbbá, hogy a feladat átadás következtében az önkormányzatnál is jelentős kapacitások tudnának felszabadulni. A közfeladatok átadásának mindamellet hátrányai is vannak, ezek közül említésre méltó az, hogy a közfeladatok kötelező jellegéből adódóan erre csak az önállóan működni képes civil szervezetek alkalmasak, ilyet azonban nem könnyű találni.

Az Önkormányzat rendelkezik nyilvántartással a településen működő civil szervezetekről, ezt az adatbázist azonban nem az önkormányzat kezeli és ritkábban, mint két évente kerül felülvizsgálatra, frissítésre. Hódmezővásárhely honlapja is helyet ad a civil szervezeteknek, külön aloldal tartalmazza az egyes szervezeteket, illetve letölthető egy adatbázis, melyek a városi civilek képviselőit és elérhetőségeit tartalmazzák.

A településen működő civil szervezeteket a stratégia 1. számú melléklete tartalmazza.

A felmérésből kiderül, hogy a településen nincsen intézményesített formája a civilekkel való együttműködésnek, a kapcsolattartás ad hoc jellegű, ezzel szemben azonban az is elmondható, hogy a különböző testületek üléseire az adott témában érdekelt civil szervezetek képviselői állandó jelleggel meghívást kapnak. A szóban forgó területek, melyek esetében az együttműködés folyamatosnak mondható, azok a szociális, oktatási és kulturális témákban tartott ülések.

Elmondható továbbá az is, hogy a civil szervezetek döntéshozatali mechanizmusba történő bevonására sincs intézményesített rendszer a településen, jellemzően a döntés előkészítési folyamatokban vesznek részt, leggyakrabban ekkor is csak ad hoc jelleggel, döntési jogosultság sem társul a részvételhez, mindössze közreműködési, észrevételi jogosultsággal rendelkezik a meghívott képviselő. Ez a gyakorlatban úgy érvényesül, hogy a képviselők az előkészítő anyagokhoz hozzá juthatnak, esetenként módosító javaslattal élhetnek. Alkalmoszerűen előfordul, hogy egyes szakmai kérdések esetében civileket kérnek fel szakértőként, de ez kevésbé jellemző.

A civil szervezetek működése nem mindig egyenletes. A tagok többnyire önkéntes, önzetlen munkáján alapuló formánál nem várható el a folyamatos, kiemelkedően jó teljesítmény.

A bírósági bejegyzés egyre több szervezet jellemzőjévé válik, hiszen csak így juthatnak hozzá pályázat útján nyert anyagi támogatásokhoz, ami az egyik legjelentősebb része a szervezetek anyagi forrásai megteremtésének.

A Polgármesteri Hivatal szervezetében nem dolgozik a szó szoros értelmében vett civil referens, de vannak olyan munkatársak, akik civil ügyekkel is foglalkoznak, de a fő feladatuk nem e területtel kapcsolatos, munkaidejükből legfeljebb napi 1-2 órát tudnak a civilek ügyeire szánni. A civil ügyekkel is foglalkozó munkatársak kapcsolattartása jónak mondható, bár jellemzően személyes kapcsolatokon alapszik, emellett az is elmondható, hogy a nyilvántartásokon lehetne még javítani.

6. A HELYZETELEMZÉSŐL LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK:

Az önkormányzat képviselőivel folytatott interjúk, a megvizsgált dokumentumok és a kérdőíves felmérés alapján a következők állapíthatók meg, felsorolás jelleggel:

- az Önkormányzat és a civil szervezetek közötti kapcsolattartás a legtöbb esetben adhoc jellegű, ötletszerű
- nincsen sem intézményesített formája az együttműködésnek
- egy együttműködési fórum kialakítására anyagi és szellemi kap
- önszerveződés hiánya
- a legtöbb kapcsolat eseti jellegű és személyes kapcsolatokon alapszik
- nincs külön, egy kézben összpontosuló felelőse, civil referense az Önkormányzatnak, aki kizárólag a civil szervezetek ügyeivel foglalkozik
- A gyakorlat azt mutatja, hogy az egyes szervezeti egységek között elaprózódnak a feladatok
- nincs jelen általános érdekképviseleti szerv a Hivatalon belül
- a minimálisnak mondható kapcsolat következtében igazán kiemelkedő segítő, illetve gátló tényezőkről sem beszélhetünk a két szektor vonatkozásában
- a civilek költségvetésből származó anyagi támogatása elenyészőnek mondható, az önkormányzat nem anyagi jellegű forrásokat kevés területen biztosít
- a civil nyilvántartás nem naprakész és hiányos, így a kapcsolattartás nem lehet gördülékeny és folyamatos
- a honlapon felsorolt szervezetek döntő többsége – legalábbis az adatbázis szerint
 - elektronikus úton nem érhető el (nem rendelkezik honlappal), és a települési

honlapon nincs, az adott szervezettel kapcsolatos aloldal.

7. STRATÉGIAI FEJEZET:

Előzetesen megállapítható, hogy a településnek szüksége van a civil szervezetekben megjelenő lakossági aktivitásra, társadalmi szolidaritásra, az önkéntes munkát végző emberek tudására, tapasztalatára, lokálpatrióta elkötelezettségére és felelősségérzetére.

Annak érdekében, hogy a civil szervezetek hatékonyan tudják képviselni a helyi közösségek sokszínű, gyakran egymásnak ellentmondó érdekeit a helyi civil szervezetekkel való együttműködést kiszámítható és intézményes alapokra kell helyezni, és az eddigieknél szervezettebb, rendszeresebb kapcsolat kialakítására kell törekedni.

Az együttműködés a közös érdekeken, a közös értékek felismerésének kölcsönös tiszteletén, egymás iránti bizalmon, szakmaiságon, önkéntességen, öntevékenységen, esélyegyenlőségen, pártpolitikamentességen, a szervezetek autonómiájának tiszteletben tartásán, függetlenségén és az együttműködésben való partnerségen kell alapulnia.

E stratégia e fejezetének elkészítéséhez – az interjúkból levont következtetések és a kérdőíves felmérésen túl – felhasználásra kerültek a település és más települések, egyéb szervezetek stratégiai dokumentumai is. E források megjelölését a stratégia végén található irodalomjegyzék tartalmazza.

7.1. A CIVIL SZÉKTOR JELENTŐSÉGE:

A civil szervezetek jelentősége különösen két területen mutatkozik meg:

- a szektor társadalmi jelentősége
- a szektor gazdasági jelentősége

7.2. A CIVIL STRATÉGIÁ CÉLCSOPORTJAI:

- Társadalmi szervezetek: egyesületek, szövetségek (kivéve biztosító egyesületeket, egyházakat és politikai pártokat, valamint a munkáltatói és munkavállalói érdekképviseleti szervezeteket)
- Alapítványok,
- Egyesületek
- Köztestületek,

- Közhasznú szervezetek
- Egyes be nem jegyzett szervezetek

7.3. A STRATÉGIA FŐ CÉLJAI:

- a civil társadalom fejlesztése a városban,
- a lakosság életminőségének javítása a „szervezett” civil társadalommal együttműködve,
- a város versenyképességének javítása.

7.4. VERTIKÁLIS CÉLOK:

- a szervezetek működésének stabilizálása, a hatékonyabb működés elősegítése (működési feltételeik javítása, képzéssorozatok indítása, kedvezményes helyiségbérllet biztosítása),
- a szervezetek bevonása közfeladatok ellátásába (közös szükségletfeltárás, szerződés kiejánlás, együttes pályázati részvétel),
- a szervezetek egymás közötti együttműködésének erősítése (információáramlás, adatbázis létrehozás, rendezvények, programok, nyilvánosság)
- az önkormányzat és a civil szektor kapcsolatainak intézményesítése (önkormányzati rendeletek módosítása, szervezett bevonás a döntéselőkészítő munkába)

7.5. HORIZONTÁLIS CÉLOK:

- környezetvédelmi feladatok (természetvédelem, hulladékgazdálkodás, vízkészlet védelem),
- terület, és városfejlesztési feladatok,
- munkanélküliség csökkentése, foglalkoztatottság javítása,
- bűnmegelőzés, közbiztonság összehangolása,
- turizmus, idegenforgalom hatékony ellátásának elősegítése,
- szociális terület fejlesztése, karitatív terv összehangolása,
- kulturális, szabadidős szolgáltatások fejlesztése,
- ifjúsági közéleti tevékenység fejlesztése,
- egészségmegőrzés,
- szabadidő sporttevékenység erősítése,
- esélyegyenlőség megteremtésével összefüggő feladatok,
- a társadalmi kirekesztődés megakadályozásával kapcsolatos teendők,
- nemzetközi kapcsolatfelvétel elősegítése hasonló területen működő szervezetek között.

7.6. A CIVIL SZERVEZETEK ERŐSSÉGEI:

Az önkormányzat vezető tisztségviselőivel (Mikecz Péter Kabinet Iroda vezető és Dr. Ambrus Norbert Jogi Iroda vezető, valamint Dr. Hegedűs József Jogi Csoport) végzett helyszíni interjúk alapján a szervezetfejlesztő ún. SWOT analízist készített. Az analízis a civil szektor erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit különíti el. A vezetők által elmondottak alapján jelenleg a következő, a civil szektorra általában jellemző tulajdonságok állapíthatók meg, melyekre maga a civil szektor lehet hatással (erősségek):

- Számos olyan speciális programot, szolgáltatást kínálnak, illetve végeznek, amelyek az egyéb ellátások tevékenységi köréből hiányoznak;
- Olyan feladatokat végeznek, melyeket az önkormányzati intézmények nem, vagy csak részben látnak el, azaz bővítik, gazdagítják, választhatóvá teszik az egyes szolgáltatásokat;
- Olyan társadalmi csoportokat látnak el, amelyek az önkormányzati intézmények számára nem, vagy csak nehezen érhetőek el;
- Rugalmasságuk révén gyorsabban reagálnak a társadalmi kihívásokra;
- Olyan társadalmi erőforrásokat mozgósítanak, amelyekre az önkormányzati ellátások nem képesek (kreativitás, kezdeményezőkézség, élőmunka, stb.);
- A tagjaik által térítésmentesen végzett munka értékén túl, komoly anyagi források mozgósításával járulnak hozzá a helyi ellátások bővítéséhez;
- Több ezer ember számára nyújtanak ellátásokat, programokat, szolgáltatásokat;
- Munkájuk a jelenleg hiányzó társadalmi szolidaritást, közösségi felelősség vállalást erősíti, modellezi.

7.7. A CIVIL SZERVEZETEK MŰKÖDÉSI NEHÉZSÉGEI, TEVÉKENYSÉGÜKET AKADÁLYOZÓ PROBLÉMÁK:

2008. októberében 16 megyei, mikrorégiós hatókörrel rendelkező, illetve szolgáltató, fejlesztő tevékenységet folytató civil szervezet vezetője egy fókuszcsoportban, a civil szektor helyzetét, szükségleteit feltáró műhelymunkán az alábbiakban fogalmazta meg a szektor működési nehézségeit:

- képtelenek teljesíteni az elvárt, „profi” szintet
- nincs idő a tevékenység végzésére, mert a legtöbb esetben önkéntesek végzik a feladatot
- sok az adminisztráció
- nincs alkalmazott
- anyagiak hiánya, kiszolgáltatottság a pályázatoknak
- hiányos háttér infrastruktúra
- kiégés, nincs utánpótlás a szervezetek vezetésében
- érdektelenség, nehéz az érintettek motiválása
- az információáramlás gyengesége
- a legtöbb településen még csak csírájában alakultak ki a partnerség különböző formái az önkormányzati, civil és vállalkozói szektor között

A fentiekben megfogalmazott problémák többsége Hódmezővásárhelyen is jellemző. Fentiekben túl a településen működő civil szervezetek működését az alábbi tényezők is nehezítik, illetve nehezíthetik:

- Gazdálkodási, gazdasági problémák, anyagi és nem anyagi források hiánya;
- Pályázati lehetőségek hiánya, a meglévő pályázati lehetőségek kihasználtságának alacsony foka,
- A civil szervezetek infrastrukturális állapotának alacsony szintje, meglévő infrastruktúra elavultsága;
- Szakmai és készségbeli fejlesztést célzó képzések hiánya, illetve a meglévő/leendő képzések költségessége;
- A szervezetek önmenedzselési képességének alacsony szintje;
- A szakemberek, segítő munkatársak leterheltsége
- Az önkormányzat és a civil szektor kapcsolata sokszor személyes kapcsolatokon nyugszik és adhoc jellegű;

- A szektort érintő vélemények beáramoltatása, és ezek képviselője (a szektort nagyon nehéz, sőt sokszor képtelenség átfogni), főleg egy olyan település esetében ahol ilyen nagy számban működnek civil szervezetek.

7.8. A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTHATÓSÁGÁT MEGALAPOZÓ ALAPELVEK:

A civil szektorral történő kapcsolattartás javítása és az együttműködés fejlesztése érdekében a következő alapelvek rögzítése és elfogadása szükséges:

Az Önkormányzat

- partnerének tekinti a civil szervezeteket;
- felismeri és elismeri **a civil szervezetek jelentőségét** a társadalmi demokratizmus kiteljesedésében, a polgári szabadságjogok és a személyiség megvalósításában;
- tiszteletben tarja **a civil szerveződések függetlenségét**, természetesnek tartja és igényli a civil társadalom kontrollját;
- nélkülözhetetlennek tartja **a civil szervezetek tevékenységét az önkéntesség, az öntevékenység**, a mindennapok sokszínűségének megteremtésében;
- **a társadalmi párbeszéd és érdekegyeztetés** szerves részének tekinti a civil szervezeteket és azok által legitimizált képviselőket;
- **igyekszik elősegíteni** a civil szervezetek tevékenységéhez és működéséhez elengedhetetlen **pénzügyi források megteremtését**;
- épít a civil szervezetekre a közszolgáltatások teljesítésében, **a szektorsemlegesség elve** alapján kész az egészségügy, az oktatás, a szociális ellátás, a kultúra, a környezetvédelem stb. területén a minél szélesebb munkamegosztásra;
- **a tudás alapú társadalom** és az informatikai társadalom kiépítésének szerves résztvevőjeként számít a civil szervezetekre;
- épít a civil szervezetek tevékenységére **az érdekvédelem** különböző területeinek ellátásában (pl. fogyasztó, környezetvédelem, emberi, kisebbségi, betegjogok stb.);
- kész az egyenrangú partneri kapcsolatokra a szektor által delegált, választott legitim képviselőkkel;

7.9. A JÖVŐ LEHETSÉGES ALAPPILLÉREI:

A stratégia a következő alappillérek elfogadását és megvalósítását tűzi ki célul az elkövetkező három év során:

- 1. részvételi jogok a helyi döntések előkészítésében**
- 2. közreműködés az önkormányzati közfeladatok ellátásában**
- 3. átlátható és kiszámítható rendszer a szakmai programok támogatására.**
- 4. civil autonómia tiszteletben tartása**

1. Részvételi jogok a helyi döntések előkészítésében:

Cél, hogy a településen működő civil szervezetekkel való együttműködést kiszámítható és intézményes alapokra helyezze az Önkormányzat, és mindezt az eddiginél átláthatóbbá, szervezettebbé tegye, szélesítse. Az önkormányzati képviselők, tisztségviselők és testületek a helyi közhatalom megtestesítői, de nem kizárólagos letéteményesei. A választott önkormányzati testületek és döntéshozók a civil szervezetekkel való együttműködés során több információhoz juthatnának. Nagyobb társadalmi egyetértést élvezve tudnák meghozni a polgárok érdekeit szolgáló döntéseket. A közvetlen demokrácia jobb érvényesülése, a fokozottabb társadalmi ellenőrzés javítaná az önkormányzat működésének hatásosságát. A civil szervezetek visszajelzései javítanák a döntések végrehajtásának ellenőrzését, azok hatásának vizsgálatát. Ennek érvényesülése érdekében a következő döntések meghozatala szükséges:

a) lehetőséget teremteni polgárok érdekeit segítő, életminőségét javító, és mások érdekeit nem sértő civil kezdeményezések megjelenésére település jogalkotási terveiben és döntéseiben.

b) nyitott tájékozási lehetőséget biztosítani, és tájékoztatási kötelezettséget vállalni annak érdekében, hogy már a tervezetek előkészítésének szakaszában, a szabályalkotás minél korábbi fázisaiban mérlegelhető szempontként megjelenhessen a szabályozásban érintett civil vélemény.

c) az ülések előkészítése során intézményes lehetőséget biztosítani a tárgyalt napirendekhez kötődő civil javaslatoknak a képviselőkhez történő eljuttatására.

d) az önkormányzati intézmények működésének fenntartói ellenőrzésében lehetőséget adni a szakmai szempontból érintett civil szervezetek közreműködésére.

e) a civil kapcsolattartásért felelős személy útján (civil referens) a településen működő civil szervezetekkel egyeztetve törekedni egy olyan platform kialakítására, amely a társadalmi szervezetek általános érdekeinek megjelenítését képes legitim módon

szolgálni és segítséget adhat az Önkormányzat és a civil szféra közötti folyamatos párbeszédhez.

2. Közreműködés az önkormányzati közfeladatok ellátásában

- a) Az Önkormányzat közfeladatainak ellátásában kiszámítható, szabályozott és nyilvános lehetőséget kell biztosítani a civil közreműködésre.
- b) Az Önkormányzatnak a civil szervezetekkel való együttműködési kereteinek és formáinak kialakításában, a támogatási lehetőségek megteremtésében egységes megítélésre kell törekednie.
- c) Fentiek érvényesülése érdekében meg kell határozni a pénzeszközök és a nem pénzbeli támogatások átadásának formáit, típusait

3. Átlátható és kiszámítható rendszer a szakmai programok támogatására.

- a) Az Önkormányzat által létrehozott mindenkori civil támogatási keretből elsősorban olyan szakmai programok, és szolgáltatások megvalósulását kell támogatni, melyek hozzájárulnak a település közösségi céljainak jobb teljesüléséhez.
- b) Továbbra is elő kell segíteni a településen működő civil szervezetek működését és támogatni ezen szervezetek szakmai színvonalának emelését.
- c) A pályázatoknak egyértelműen rögzíteniük kell azok céljait, prioritásait, az elbírálási szempontokat, támogatás jellegét és mértékét, tartalmi és formai követelményeket, időbeli lefutását, az elvárt indikátorokról, az esetleges nem teljesülés szankcionálásáról.
- f) Eseti bizottságnak kellene tárgyalnia a civil szervezetek pályázatait, vizsgálva a pályázatban leírt szakmai programok relevanciáját, azaz a prioritásokhoz illeszkedését, továbbá megvalósíthatóságának garanciális elemeit. E bizottságban részt kellene venniük a civil szervezetek delegáltjainak is.

4. Civil autonómia tiszteletben tartása

Ezen alappillér megvalósítása érdekében a következő intézkedések szükségesek:

- a) Kötelezettségvállalás arra, hogy a kapcsolattartás és az együttműködés egyetlen formájában sem avatkozik bele az Önkormányzat a szervezetek belső életébe.
- b) Az Önkormányzatnak vállalnia kell, hogy tiszteletben tarja a civil szerveződések önállóságát, autonómiáját, elvárva, hogy a szervezetek az együttműködés keretében a település lakói, polgárai érdekében tevékenykedjenek.
- c) Fentiek érvényesülése érdekében a civil szervezetek delegálási szabályait a szervezeteknek kellene kidolgozniuk, s annak rendszerét maguknak kellene működtetniük.

7.10. ÚJ FINANSZÍROZÁSI LEHETŐSÉGEK:

Cél, hogy az önkormányzat – lehetőségeinek, forrásainak megfelelően – növelje a civil szervezetek részére biztosított forrásokat. Ehhez az alább felsoroltak járulhatnak hozzá:

- A jelenlegi támogatási keretösszeg növelése és a hatókör kiterjesztése, amelynek célja a városi civil szektor megerősítése és minél szélesebb körű támogatása
- Kidolgozandó egy a jelenleginél hatékonyabb, nem kifejezetten anyagi természetű támogatási forma a civil szektor részére, mely a mostaninál szélesebb körben nyújtana támogatást. E támogatási formák a következők lehetnének:
 - o Kedvezményes ingatlanbérlet
 - o Ingyenes posta, telefon, telefax, illetve számítógép használat
 - o Járműhasználat lehetőségek
 - o Ingyenes könyvelés, nyilvántartás vezetés
- Pályázati lehetőségek feltérképezése pályázati stratégia készítése révén, mely külön fejezetben elemzi és foglalja össze azon hazai és uniós pályázati forrásokat, lehetőségeket, melyeket akár önállóan, akár az Önkormányzattal közösen tudnak a városi civilek kiaknázni
- A civilek számára elérhető hazai és uniós források civil szervezetek számára történő hatékony eléréséhez történő szakmai, szellemi és tárgyi segítségnyújtás.

7.11. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS JAVÍTÁS LEHETSÉGES FORMÁI:

1. Különböző fórumok működtetése:

A civil érdekképviselő, civil szervezetek képviselőinek megteremtése érdekében a következő „szervezeteket” volna érdemes létrehozni.

- **Civil kerekasztalok**
- **Civil Fórum**

Civil kerekasztalok:

A „civil kerekasztalok” a civil szervezetek szakmai alapokon (tevékenységi körök szerint) szerveződő fórumai lehetnének, ahol a szervezetek a kerekasztalok tagjai.

A civil szervezetek maguk határoznák meg a civil kerekasztalok feladatait és hatáskörét, az ülések munkatervét és az abban szereplő napirendi pontokat. A civil szervezetek maguk választanák meg a kerekasztalok elnökeit.

Civil Fórum:

A Civil Fórum az a platform lehetne, ahol minden civil szervezet részvétele és véleménynyilvánítása biztosított.

Évente legalább egy alkalommal lehetne megrendezni a Civil Fórumot, ahol lehetőség nyílna a város vezetői és a civil szervezetek találkozására. A fórum megrendezésének célja, hogy évente értékelje a civil stratégia megvalósulását, megismerje az új igényeket és szükségleteket, valamint felmérje azt, hogy milyen feladatokat látson el maga az önkormányzat.

8. CIVIL ADATBÁZIS:

Az Önkormányzat és a civil szektor együttműködésének javításához, a hatékonyabb és közvetlenebb párbeszéd kialakításához jelentős mértékben hozzájárulhat egy ún. „Civil Adatbázis” létrehozása, mely a jelenlegi formában létező/elérhetőnél hatékonyabban nyújtana információt mind az önkormányzat, mind a civilek, mind az egyéb felhasználók számára. A cél egy lehetőség szerint interaktív, a mai kor igényeinek megfelelően elkészített, interneten elérhető felület kialakítása.

Hódmezővásárhelyen jelenleg nem működik ilyen jellegű szolgáltatás, mindössze egy olyan, adatbázis érhető el a városi honlapon, mely a következő adatokat tartalmazza:

- civil szervezet neve
- képviselő
- cím
- elérhetőség (telefon, mobil, email, levelezési cím)

A minimális cél az lehetne, ha az adatbázist a következő paraméterek mentén fejlesztenék:

- annak az ágazatnak megjelölése, melyben az adott civil szervezet tevékenykedik (szociális, egészségügyi, érdekvédelmi, kisebbségi, környezetvédelmi, oktatási, kulturális, stb.)
- az elérhetőségek között szerepeltetni kellene az email cím mellett az adott szervezet weboldalának címét is. Amennyiben a szervezet weboldallal nem rendelkezik, úgy aloldal formájában az önkormányzati honlapnak kellene helyet adnia az adott szervezet adatainak
- vezetők, képviselők, kontaktszemélyek megnevezése és elkülönítése, hiszen a jelenlegi adatbázisból nem derül ki egyértelműen, hogy a felsorolt személyek milyen tisztséget látnak el az adott szervezetnél, illetve az, hogy a feltüntetett

elérhetőségek kihez tartoznak.

- néhány fontosabb kulcsszó megnevezése, mely a szervezet tevékenységét, misszióját, alapértékeit jellemzi
- annak feltüntetése, hogy az adatbázis mikor volt utoljára frissítve. Megjegyzendő, hogy egy ilyen típusú adatbázis esetében az évenkénti legalább kétszeri frissítés indokolt.

Távolabbi célként fogalmazható meg egy olyan internetes felület kialakítása, mely az adatbázis jellegen túlmutatva, egy interaktív civil fórumként funkcionálna. Ezen keresztül a civil szervezetek képviselői közvetlenebbül és hatékonyabban tudnák az Önkormányzatot elérni, véleményüket kinyilvánítani, egyfajta új típusú párbeszéd kialakulására lenne lehetőség a két szektor kapcsolatában.

Ennek az internetes felület kialakítás részfeladatainak kidolgozása a közeljövő feladata, emellett informatikai szakértők bevonását is feltételezi, így jelen stratégia csak a jövőbeni szolgáltatás hasznosságára hívja fel a figyelmet.

9. KONKLÚZIÓ:

Az elkészült stratégia arra kell, hogy ösztönözze az önkormányzatot, hogy a stratégiában megfogalmazottak szellemében fejlessze kapcsolatait a nonprofit szervezetekkel a szolgáltatások színvonalának emelése, a részvételi demokrácia fokozatos kiegészítése, az önkormányzat költségeinek csökkentése és a lakosság közérzetének javítása érdekében.

A fejlődés ösvényén tett első lépés maga a Civil Stratégia kidolgozása és elfogadása, de a konkrét lépések, az operatív döntések a jövő feladatai.

A stratégiában lefektetett szempontok szerinti működéshez fontos lenne, hogy az Önkormányzat létrehozza saját szervezetén belül a civil referens intézményét, akiben egyrészt egy személyben összpontosul a stratégia teljes szempontrendszere, másrészt felelős annak végrehajtásáért.

Egy jó stratégiai terv jelentős szerepet, pozíciót biztosíthat egy olyan civil referensnek, aki

- jó operatív megoldásokon munkálkodik
- jó kapcsolati tőkével kommunikálja az együttműködésben rejlő lehetőségeket
- képes irányítani és koordinálni irodák (ügyintézők) feletti stratégiai összekapcsolódások menetét
- aki minden együttműködő oldallal egyformán szót ért, és közülük a legjobb szakembereket a lehető legoptimálisabb helyzetbe hozza, ill. tartja, ezzel lehetővé

téve a megfelelő szakmai tanácsadói háttér kialakulását és működését.

Fontos megjegyezni, hogy a stratégia megvalósulásáért nem tehetjük egyedül felelőssé a civil referenset, illetve magát az Önkormányzatot, szükséges kijelölni a megvalósításért felelős személyeket a civil szektor oldalán is.

Szintén kiemelendő, hogy már a stratégia jövőbeni végrehajtási folyamatába (pl. stratégiában megfogalmazott szempontokkal kapcsolatos előkészítő anyagok véleményezése, stb.) be kell vonni a célcsoport képviselőit is, hogy a stratégia alapján meghozott döntések ne „felülről jövő” utasítások legyenek, hanem olyanok, melyek meghozatalában részt vettek az érintettek is. Ennek érdekében javasolt, hogy az Önkormányzat reprezentatív felmérés keretében véleményeztesse e stratégiai dokumentumot a városi civil szervezetek képviselőivel. Javasolt elküldeni véleményezésre a stratégiát legalább azon civil szervezetek számára, melyek benyújtották az éves beszámolójukat az önkormányzat részére, így a civil szektornak lehetősége nyílik egy, a működésüket és folyamataikat is befolyásoló önkormányzati koncepció megismerésére, valamint arra, hogy véleményt alkothassanak az őket érintő kérdésekben, befolyásolva ezzel a jövőben meghozandó döntéseket.. A megkérdezettek által megfogalmazott vélemények pedig a stratégia mellékleteit képezhetik.

A stratégia - kiegészítve a civil szektor képviselőinek észrevételeivel - alapját képezheti az Önkormányzat civil szektort és a velük való kapcsolattartás mikéntjét érintő döntéseinek, sőt, az előbbiekben leírt folyamat lehet az első lépés a civilek döntéshozatali folyamatokba történő intézményesített bevonásának.

A stratégia elfogadását követően dolgozható ki az a szempontrendszer, mely alapján mérhetővé válik a megvalósulás hatékonysága, illetve azon mérőszámok, célértékek meghatározása, melyek elérése mindkét szektor jól felfogott érdekét kell, hogy képezze.

2010. május 31.

AZ ANYAG ELKÉSZÍTÉSE SORÁN FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM:

- Csepeli Civil Stratégia (2009) (1-3. oldal)
- Békés Megyei Önkormányzat civil stratégiája (2009) (6. oldal)
- Szentes Város Önkormányzatának civil stratégiája (2005) (5-6. oldal)
- Baranya Megyei Önkormányzat civil stratégiája (2004) (3-6. oldal)
- A Kormány civil stratégiája (2002) (6-7. oldal)
- Barcsi Antal: Önkormányzati civil stratégia kialakításának kulcskérdései (2001) (4. oldal)
- 2003. évi L. törvény A Nemzeti Civil Alapprogramról
- 114/1992. (VII.23) Korm. rendelet A társadalmi szervezetek gazdálkodó tevékenységéről
- A Kormány 1065/2007. (VIII.23.) Korm. határozata a kormányzati civil kapcsolatok fejlesztését szolgáló egyes intézkedésekről
- 2008. novemberi Fókuszcsoporthoz tartozó dokumentumai
- Statisztikai adatok elemzése – KSH nonprofit szervezetek mennyiségi jellemzőit bemutató statisztikai táblák 2006.
- Kérdőíves felmérés
- Hódmezővásárhelyen működő olvasóköri, civil szervezetek 2009. évi beszámolója
- Beszámoló a városban működő kulturális, művészeti egyesületek munkájáról